

УДК 336.13 + 658.1

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ АДАПТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

Костирко Л.А.

PROSPECTS OF FORMING OF ADAPTIVE SYSTEM MANAGEMENT BY COST OF ENTERPRISES

Kostyrko L.A.

У статті розкрито проблеми та передумови формування адаптивної системи управління вартістю підприємств. Показано роль і значення вартості як індикатора стійкого розвитку підприємств. Класифіковано чинники, що впливають на вартість підприємства, залежно від рівня управління на стратегічній та операційній. Обґрунтовано методологічні засади формування адаптивної системи управління вартістю на новій парадигмі. Наведена структура і процес функціонування системи управління вартістю. Доведена необхідність гармонізації фінансової стратегії і стратегічних фінансових планів. Запропоновано критерії ефективності системи управління вартістю та напрями її удосконалення.

Ключові слова: вартість підприємств, система управління, адаптація, стійкий розвиток, стратегія, фінансове планування, ефективність.

Постановка проблеми. Традиційні системи фінансового менеджменту на підприємствах реального сектору економіки мають багато проблем у зв'язку з тим, що діючий нині механізм фінансового управління є недостатньо ефективним і гнучким, зокрема процеси планування і контролю, інформаційна непрозорість різних структурних підрозділів компанії, неадаптивність фінансової стратегії. Причини такого положення криються в перманентній дії деструктивних внутрішніх і зовнішніх чинників, високому рівні ризиків, зниженні ділової активності, недосконалості нормативно-правової бази. Головна проблема фінансового управління - це забезпечення стійкого функціонування підприємства. Для вирішення цієї проблеми безпосередньо необхідне періодичне коректування методів фінансового управління на основі розробки адаптивної системи управління вартістю підприємств, що обумовлено рядом причин. По-перше, недосконалістю методологічного і методичного забезпечення фінансового управління вартістю підприємств в умовах невизначеності ринкової економіки. По-друге, недостатньою мірою інтеграції інструментарію фінансового управління для

ухвалення управлінських рішень в процесі реалізації стратегічних цілей підприємств. По-третє, відсутності сучасної парадигми і методологічних засад адаптивної системи управління вартістю підприємств. Для успішного формування і реалізації адаптивної системи управління вартістю підприємств потрібний підхід, що забезпечує досягнення і підтримку фінансової стійкості на основі збалансованості структури активів і джерел фінансування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні теоретичні положення, пов'язані з фінансовим управлінням розглянуті в працях таких вітчизняних вчених, як І. Бланк, В. Бураковський, О. Василик, М. Крупка, В. Опарін, А. Поддєрьогін, В. Терьохін, В. Федосов. З позиції розвитку теорії фінансового управління слід зазначити роботи зарубіжних учених - Ю. Бріггема, Р. Брейлі, С. Брю, Дж. Ван Хорна, М. Вудкока, Б. Коласса, С. Майерса, К. Макконелла, В. Ойкена, О'Рейлі, Д. Френсіса, А. Хоскінга, П. Хоукена, Х-П. Ціммермана, О'Шонессі [1; 2; 3]. Результати аналізу ряду розробок з проблеми управління вартістю підприємств [6; 7] показують, що в них в основному розкриваються принципи і методи оцінки вартості підприємств і не приділяється увага таким важливим аспектам, як коригування вартості підприємства на основі виявлення відхилень при різних методах її оцінки і прогнозування стійкого розвитку підприємства на основі його стратегічної вартості. Змістовний аналіз наявного теоретичного заділу в цій предметній області свідчить про недосконалість методологічного забезпечення управління вартістю підприємств. Такі питання, як розробка теоретичної бази трактування рушійних сил стійкого розвитку, зокрема, фінансової стратегії, стратегічного фінансового планування, інформаційного забезпечення та інтегрованої звітності, вивчені недостатньо. Залишаються неопрацьованими методологічні основи побудови системи адаптивного фінансового управління, що включає

прийнятні для вітчизняних умов фінансові моделі, методи та інструменти, спрямовані на забезпечення стійкого розвитку підприємств.

Метою статі є розкриття методологічних засад формування адаптивної системи управління вартістю як механізму забезпечення стійкого розвитку підприємств.

Викладення основного матеріалу. Проблема управління параметрами вартості підприємства є однією з найбільш малодосліджених в теорії і практиці управління. В умовах ринкової економіки вартість підприємства, з одного боку, є показником його стійкого розвитку, а з іншої – індикатором дотримання інтересів різних груп учасників ринкових відносин. Саме ці обставини визначили в умовах відкритої економіки появу концепції вартості фірми, в основі якої лежать постулати прибутковості, ризику і ефективності діяльності фірми. Розробка керівних параметрів збереження і відтворення вартості підприємства є головною передумовою формування стратегії підприємства. У контексті даного дослідження вартість підприємства визначається максимізацією економічної вигоди. У даному розумінні вартість відрізняється від балансової, оскільки відображає попередні витрати на створення вартості підприємства і одночасно враховує його здатність бути носієм корисності та джерелом благ для власників.

Головною метою стійкого розвитку підприємств є збереження і відновлення вартості. На досягнення цієї мети звертали увагу багато дослідників, оскільки саме вартість є критерієм комплексної фінансової оцінки, що адекватно відображує його фінансове благополуччя і перспективи економічного розвитку. А оскільки вартість підприємства реагує на будь-яке погіршення ситуації в теперішньому чи майбутньому періодах, то зниження рентабельності, платоспроможності, утрата конкурентних позицій – усе це позначається на потенціалі підприємства, а через короткий проміжок часу – на зменшенні курсової вартості акцій. Міжнародний досвід також переконує, що в успішно функціонуючих компаніях вартість бізнесу є важливим об'єктом прийняття управлінських рішень. Орієнтація на ринкову вартість змінює вектор управління вартістю на всіх етапах формування стратегії підприємства. Щоб забезпечити ефективність діяльності, підприємство повинне швидко реагувати на нові ситуації, викликані впливом навколишнього середовища і адаптуватися до змін. Це означає, що в рамках управління необхідно постійно і своєчасно переглядати стратегічні пріоритети і орієнтири. Тобто вартість підприємства впливає на його стратегічну позицію.

Підвищену увагу до пріоритетності управління вартістю підприємства можна пояснити такими обставинами:

1. Проблема фінансування має істотне значення в ієрархії цілей господарюючого суб'єкта, що обумовлене наступним: зміна пріоритетів в об'єктах і цільових установках системи управління, зростання

потреби у фінансових ресурсах, збільшення обсягу вільних коштів, розширення інвестиційного ринку, розвиток фінансового ринку, зростання масштабів виробництва, збільшення обсягів інвестицій.

2. Наявність фінансових ресурсів впливає не тільки на сьогоднішній, але і на майбутній потенціал розвитку підприємства. Тому очевидно, що кожен раз при прийнятті доцільних стратегічних рішень необхідно зважувати, яким чином у рамках фінансових пропорцій можна забезпечити приріст активів і достатній рівень рентабельності, дотримуючись при цьому фінансової рівноваги. У даному випадку мова йде про необхідність глибокого розуміння та аналізу умов і факторів, що визначають фінансові пропорції кожного підприємства.

3. Всі підсистеми управління (виробництво, клієнти, персонал, наука та інновації) одержують оцінку в системі фінансів. Тому управління вартістю повинне бути засноване на нормативній базі та використанні аналітичних методів, що дозволяють здійснити нормування фінансових показників на етапі розробки стратегії сталого розвитку підприємства.

Чинники, що впливають на вартість підприємства, можна розмежувати на два класи: стратегічні та операційні. До стратегічних чинників відносяться:

адаптивність стратегії, що дозволяє передбачати зміни середовища з метою запобігання втрат від ризиків;

вихідний потенціал фінансової стійкості, що динамічно змінюється. При виборі стратегічних орієнтирів (параметрів) необхідно визначати обмеження потенціалу фінансової стійкості підприємства;

здатність підприємства до інновацій, що забезпечують зміцнення і розширення конкурентної переваги за рахунок ефективного використання нематеріальних активів.

Операційні чинники визначаються:

ефективністю видів діяльності, що базується на логіці балансу інтересів відповідно з якою узгоджуються економічні вигоди і затрати. Зміни в різних напрямках показників ефективності може призвести до зниження або зростання потенціалу операційної діяльності підприємства;

узгодженістю активів і пасивів підприємства за термінами виконання вимог і зобов'язань, вартістю ресурсів і прибутковістю активів. Рентабельність активів повинна перевищувати вартість капіталу;

ефективністю розробки та реалізації інвестиційних рішень, що передбачає управління інвестиційним портфелем підприємства;

здатністю підприємства обмежувати ризики своєї діяльності та управляти ними. Основне завдання полягає в тому, щоб не вийти за рамки «нормального рівня ризику», під яким розуміється суб'єктивний рівень допустимого для кожного підприємства ризику прийняття рішень. Структура і процес функціонування системи управління вартістю наведена на рис. 1.

Для оцінки і управління станом об'єктів фінансового управління створюються методологічні елементи системи – загальні та обов'язкові для усіх суб'єктів управління правила, що стосуються його систем забезпечення, а також склад інформації, що надається для цього. Взаємозв'язок і взаємодія функцій систем забезпечення фінансового управління підприємством можуть бути представлені у вигляді логічного ланцюжка: аналіз → діагностика → фінансове

планування → організація → інформаційне забезпечення → контроль → прийняття рішень. Звідси, оптимізація прийняття рішень досягається на основі збалансованості функцій підсистем фінансового управління. Особливістю процесу управління є єдність і взаємозв'язок його елементів, що забезпечується прямими і зворотними зв'язками та формує його замкнутий цикл.

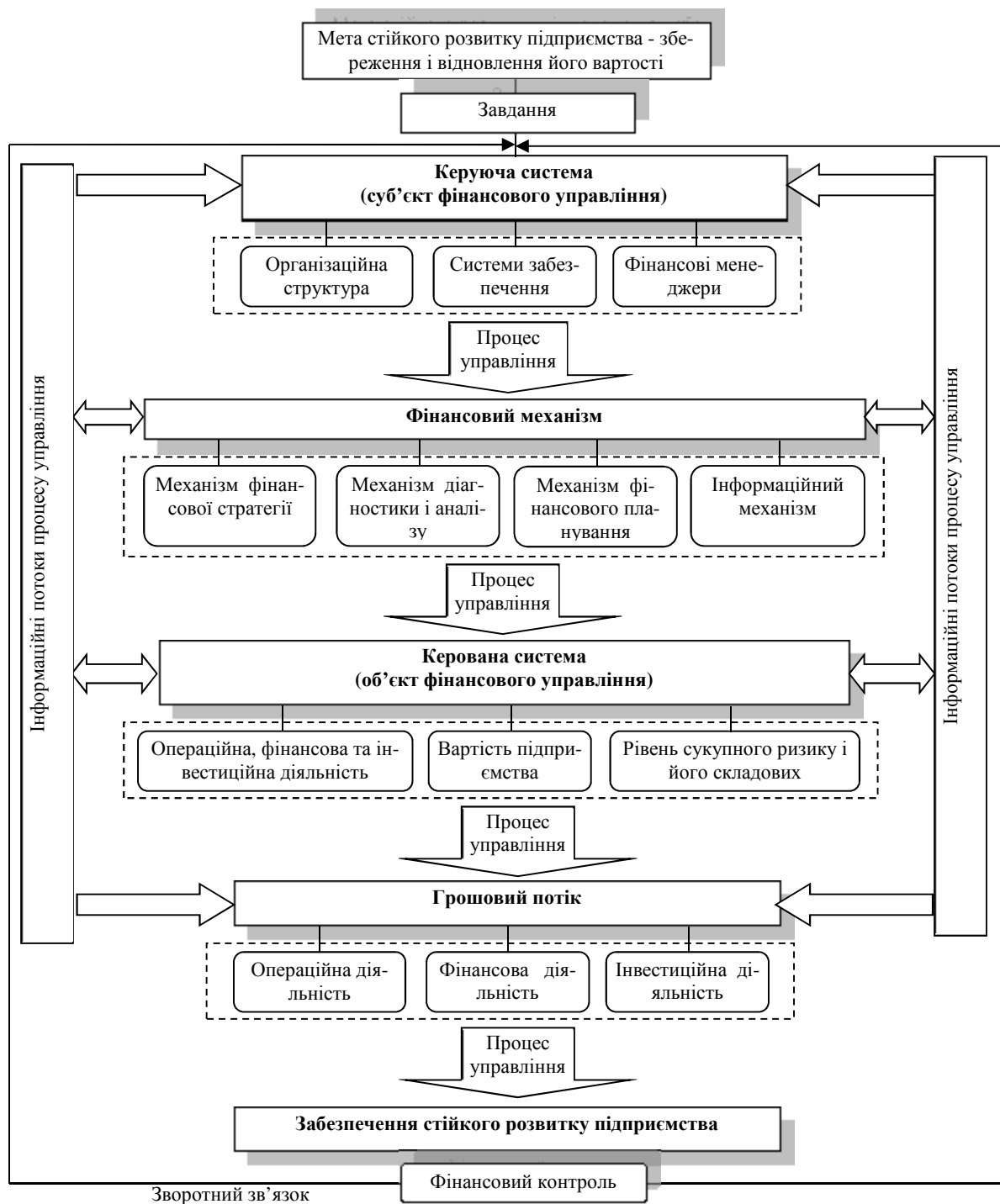

Рис. 1. Структура і процес функціонування системи управління вартістю

Сучасне ринкове середовище диктує нові правила взаємодії суб'єктів системи фінансового управління. Роль суб'єкта управління змінюється, він повинен формувати сприятливі умови для ефективного саморозвитку системи. Цільові елементи визначають склад об'єктів стратегічного фінансового управління. Основним серед них є вартість підприємства, яка залежить від стану таких об'єктів управління, як: ефективність операційної, фінансової та інвестиційної діяльності; рівень сукупного ризику і його складових.

Методологічною основою формування адаптивної системи управління вартістю є наступні правила.

Правило 1. Гармонізація фінансової стратегії і стратегічних фінансових планів, що проявляється, по-перше, на етапі прогнозування очікуваного прибутку, структури та обсягу активів підприємства і вартості власного капіталу, і додаткового фінансування з урахуванням цільового вектора розвитку; по-друге, у координації і деталізації фінансових планів за центрами фінансової відповідальності.

Правило 2. Система фінансового планування адаптивна: фінансові цілі коригуються і змінюються залежно від стану середовища. Гнучкість планування характеризує можливість адаптації фінансового плану в залежності від змін зовнішніх і внутрішніх факторів. Перспективи сталого розвитку можна оцінити за допомогою критеріїв фінансової стійкості та стратегічної вартості підприємства, які можуть бути прогнозними, цільовими, плановими і фактичними. При розробці стратегічного фінансового плану гнучкість проявляється в упорядкуванні та обґрунтованості його елементів і постійному коректуванні в процесі його адаптації.

Правило 3. Безперервність процедури фінансового планування передбачає три аспекти: (1) взаємозв'язок планів різної періодичності; (2) структура фінансових показників повинна бути узгоджена з показниками фінансової стратегії; (3) коректування планових розрахунків відповідно до зміни умов (процентних, податкових ставок і рівня інфляції) і виникнення відхилень.

Правило 4. Альтернативність вибору фінансового плану. При виборі прийнятної альтернативи фінансового плану оптимального варіанту бути не може, оскільки не існує ідеальної моделі, в якій би були враховані всі перешкоди, що виникають в процесі планування. Це пов'язано з тим, що з одного боку, набір невирішених проблем нескінченний, а з іншого, – завжди існують проблеми, які не мають формального рішення. Альтернативне фінансове планування розглядається з погляду економічної вигоди.

Функціонально-організаційні елементи системи управління вартістю представляються його структурою, що визначає ієрархічний склад суб'єктів управління, та процесами, у рамках яких ці суб'єкти взаємодіють, управління ефективністю діяльності, ліквідністю, ризиками. Вони виконують стратегічні,

операційні та контрольні функції. Для досягнення стану ефективності система управління вартістю повинна задовольняти наступним критеріям:

вартість підприємства, з одного боку, є показником його сталого розвитку, а з іншого боку – індикатором дотримання інтересів різних груп учасників ринкових відносин;

дослідження процесів сталого розвитку підприємства пропонується проводити на основі двох ключових індикаторів: фінансовий результат (результат відновлення) і запас фінансової міцності (стійкості), тобто здатність до відтворення і відновлення капіталу;

в даному підході основна увага зосереджена на ключових характеристиках, які дозволяють досліджувати відтворювальні процеси вартості підприємства: перспективна прибутковість; взаємозалежність між фінансовою стійкістю і вартістю; залежність вартості від методу її оцінки; залежність від ризику, структури і ефективності використання капіталу;

системи забезпечення управління вартістю повинні бути узгоджені та інтегровані. Єдність функцій вхідних і функціональних систем, збалансованість забезпечуючих систем підтримки фінансової стратегії - встановлення взаємозв'язків між перспективними (плановими) і ретроспективними (обліковими) моделями на основі інформації зі зворотним зв'язком.

Вдосконалення системи управління вартістю повинне проводитися в наступних напрямках:

попереднє діагностування потенціалу фінансової стійкості підприємства;

вибір стратегії управління вартістю підприємства у відповідності зі стадією розвитку підприємства;

розробка стратегічного фінансового плану на підставі показників стратегічної вартості підприємства в контексті стійкого розвитку підприємства.

Висновки. Ефективність фінансового управління підприємств забезпечується мотивацією усіх суб'єктів управління і зацікавлених осіб в довгостроковому зростанні вартості підприємства за умови збалансованості чинників стійкого розвитку. Неefektivність діючого механізму фінансового управління призводить до виникнення фінансових проблем і суперечностей, які впливають на соціально-економічні процеси, як на рівні підприємства, регіону, так і держави в цілому. Розробка адаптивної системи управління вартістю підприємства на новій парадигмі надає можливість узгодження його елементів - механізму підтримки, організаційно-методичного базису і механізму реалізації. Керовані параметри і способи регламентації процесів збереження і відтворення вартості підприємства є основою формування механізму управління. Ключовими важелями управління вартістю є: беззбитковість – установлює ретроспективні можливості та границі зростання прибутковості підприємства; структура капіталу – визначає якісні вимоги до вибору фінансової структури відповідно до заданих умов, цілей і

пріоритетів; рівень ризику – визначає доходність за умови безпечного рівня. Центральним елементом механізму управління вартістю є стратегічне фінансове планування, оскільки його методи і процеси формування стратегії підкоряються одним і тим же закономірностям економічного розвитку підприємства. Діагностика надає можливість визначити вузькі місця потенціалу фінансової стійкості підприємства та оцінювати стан елементів, які визначають вартість підприємства (чистих активів і чистих пасивів) для вибору параметрів стратегії управління вартістю підприємства. Сформовані положення сприяють розвитку теоретичних і методологічних основ формування механізму управління вартістю підприємства.

Перспективи подальшого дослідження в цьому напрямі полягають у розробці систем забезпечення адаптивної системи фінансового управління.

Література

1. Бригхем Ю. Финансовый менеджмент / Ю. Бригхем, М. Эрджарт: пер. с англ.; под ред. Е.А. Дорофеева. – [10-е изд.]. – СПб.: Питер, 2005. – 960 с.
2. Ван Хорн Дж. К. Основы управления финансами / Дж. К. Ван Хорн: пер. с англ.; гл. ред. серии Я.В. Соколов. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 800 с.
3. Мартін Джон Д., Петті Вільям Дж. VBM – управління, що базується на вартості: Корпоративна відповідь революції акціонерів / Пер. з англ.; За наук. ред. О.Б. Максимової, І.Ю. Шарапової. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2006. – 272 с.
4. Костирко Л. А. Фінансовий механізм забезпечення прибутковості підприємств: проблеми, інструменти, перспективи: Монографія / Л.А. Костирко, Е.В. Чернудубова. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2013. – 180 с.
5. Костирко Л. А. Фінансовий механізм сталого розвитку підприємств: стратегічні орієнтири, системи забезпечення, адаптація: моногр. / Л. А. Костирко. — Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2012. — 474 с.
6. Момот Т.В. Вартісно-орієнтоване корпоративне управління: від теорії до практичного впровадження: [монографія] / Т.В. Момот. – Харків: ХНАМГ, 2006. – 380 с.
7. Скотт М. Факторы стоимости: Руководство для менеджеров по выявлению рычагов создания стоимости / Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп–Бизнес», 2005. – 432 с.

References

1. Brighjem Ju. Finansovyy menedzhment / Ju. Brighjem, M. Jerdhart: per. s angl.; pod red. E.A. Dorofeeva. – [10-e izd.]. – SPb.: Piter, 2005. – 960 s.
2. Van Horn Dzh. K. Osnovy upravlenija finansami / Dzh. K. Van Horn: per. s angl.; gl. red. serii Ja.V. Sokolov. – M.: Finansy i statistika, 2003. – 800 s.
3. Martin Dzhon D., Petti Vil'jam Dzh. VBM – upravlinnja, shho bazuet'sja na vartosti: Korporativna vidpovid' revoljucii akcioneriv / Per. z angl.; Za nauk. red. O.V. Maksimovoї, I.Ju. Sharapovoї. – Dnipropetrovs'k: Balans Biznes Buks, 2006. – 272 s.
4. Kostirko L. A. Finansovij mehanizm zabezpečenja pributkovosti pidpriemstv: problemi, instrumenti, perspektivi: Monografija / L.A. Kostirko, E.V. Chernodubova. – Lugans'k: Vid-vo «Noulidzh», 2013. – 180 s.
5. Kostirko L. A. Finansovij mehanizm stalogo rozvitku pidpriemstv: strategichni orientiri, sistemi zabez-

pechennja, adaptacija: monogr. / L. A. Kostirko. — Lugans'k: Vid-vo «Noulidzh», 2012. — 474 s.

6. Momot T.V. Vartisno-orientovane korporativne upravlinnja: vid teorii do praktichnogo vprovadzhennja: [monografija] / T.V. Momot. – Harkiv: HNAMEG, 2006. – 380 s.

7. Skott M. Faktory stoimosti: Rukovodstvo dlja menedzherov po vyjavleniju rythagov sozdanija stoimosti / Per. s angl. – M.: ZAO «Olimp–Biznes», 2005. – 432 s.

Костирко Л. А. Перспективы формирования адаптивной системы управления стоимостью предприятий

В статье раскрыты проблемы и предпосылки формирования адаптивной системы управления стоимостью предприятий. Показана роль и значение стоимости как индикатора устойчивого развития предприятий. Классифицированы факторы, которые влияют на стоимость предприятия, в зависимости от уровня управления на стратегические и операционные. Обоснованы методологические принципы формирования адаптивной системы управления стоимостью на новой парадигме. Приведена структура и процесс функционирования системы управления стоимостью. Доказана необходимость гармонизации финансовой стратегии и стратегических финансовых планов. Предложены критерии эффективности системы управления стоимостью и направления ее усовершенствования.

Ключевые слова: стоимость предприятий, система управления, адаптация, устойчивое развитие, стратегия, финансовое планирование, эффективность.

Kostyrko L.A. Prospects of forming of adaptive system management by cost of enterprises

Problems and pre-conditions of forming of adaptive control system by the cost of enterprises are exposed in the article. A role and value of cost is shown as an indicator of steady development of enterprises. Factors which influence on the cost of enterprise are classified, depending on the level of management on strategic and operation. Methodological principles of forming of adaptive control system by a cost are reasonable on a new paradigm, in particular having a special purpose elements, subjects, objects, governed. The brought structure over and process of functioning of control system by a cost. Intercommunication of functions of the systems of providing of financial management an enterprise is investigational. Well-proven necessity of harmonization of financial strategy and strategic financial plans, providing of flexibility and alternativeness of choice of strategic financial plan. Key descriptions of reproductive processes of cost of enterprise are certain. The criteria of efficiency of control system by a cost and directions of her improvement are offered.

Keywords: financial control, budgetary facilities, having a special purpose use, enterprise, financial violations, effectiveness.

Костирко Лідія Андріївна доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри "Фінанси" Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, lid_kost@mail.ru

Рецензент: Чиж В.І. - доктор економічних наук, професор, завідувача кафедрою обліку і аудиту Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Луганськ, Україна.

Стаття подана 13.01.2014